

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเป็นยุคแห่งการเรียนรู้ ดังนั้นสถาบันการศึกษาจึงมีใช้สถานที่เพียงแห่งเดียว ที่ให้ความรู้ ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียน แต่หากสนใจใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ในสถานที่ต่าง ๆ อย่างจริงจัง แม้จะไม่ได้รับวุฒิทางการศึกษา แต่ก็สามารถนำความรู้ที่ตนเองได้รับไป ปรับใช้ในการประกอบอาชีพจนประสบความสำเร็จได้ในที่สุด ซึ่งตัวอย่างนี้มีให้เห็นในสังคมไทย อย่างมากมาย จึงถือได้ว่าสถานที่เหล่านี้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเป็นโรงเรียนธรรมชาติที่มีอยู่ทุกหน ทุกแห่ง และสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน โดย ประเวศ วะสี ให้ความเห็นว่า “การศึกษาควรเป็นวิถีชีวิต ฉะนั้นการศึกษาไม่ใช่เรื่องของโรงเรียนเท่านั้น ทุกส่วนในสังคมควรมี ส่วนร่วมในการศึกษา” แต่เท่าที่ผ่านมาสังคมไทยเน้นการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นสำคัญ จึงทำให้ละเลยต่อกระบวนการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (informal education) จากการที่ ระบบการศึกษาของไทยจำกัดตัวหรือเปิดตัวอยู่กับโรงเรียนเท่านั้น ทำให้การศึกษาไทยขาดการมี ส่วนร่วมอันหลากหลายจากสังคม ขาดพลัง ขาดคุณภาพ มีปัญหาต่าง ๆ มากมาย และที่สำคัญที่สุด คนเราต้องมีการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ตลอดชีวิต ดังนั้นสังคมและผู้บริหารการศึกษา ตลอดจนผู้กำหนด นโยบายการศึกษา จำเป็นต้องตระหนักและเห็นความสำคัญอย่างมากในการที่จะจัดระบบสังคมให้เอื้อ ต่อการเรียนรู้ ให้กลายเป็นสังคมฐานความรู้ (knowledge based society) เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ อุทยานการเรียนรู้แห่งชาติ (อมรทิพย์ เจริญผล, 2550 : 94 – 95) ประกอบกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (เลขาธิการ สภาการศึกษา , 2548 : 8 – 9) ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาทุกรูปแบบและทุกประเภทการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งพัฒนาคอนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม และสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังสาระที่กำหนดไว้ในมาตรา 23, 24 และ 25 ดังนี้

มาตรา 23 การจัดการศึกษาทุกระบบต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย การเมืองและการปกครอง ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี รวมทั้งเรื่องการจัดการด้านคณิตศาสตร์ ด้านภาษา การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาดำเนินการ โดยการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกทักษะกระบวนการคิด การแก้ปัญหา ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการเรียนจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

พิพิธภัณฑ์ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่ทำให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน ในอดีตพิพิธภัณฑ์เป็นเพียงสถานที่เก็บรวบรวมวัตถุที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนวัตถุที่มีความสำคัญทางธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ และศิลปวัตถุ แต่ปัจจุบันได้มีการให้คำนิยามของพิพิธภัณฑ์ที่มีความหมายกว้างขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงสถานที่จัดเก็บและสะสมเพียงอย่างเดียว แต่ได้รวมถึงการสนับสนุนการศึกษาของสังคม ด้วยการเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะชน (ปริตตา เฉลิมเผ่า-กอนันตกุล และคณะ, 2547 : 1) ทำให้เกิดการตื่นตัวในการสร้างกระบวนการจัดระบบวัตถุอย่างเป็นระบบและเน้นการศึกษาวิจัย ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เข้าชม

สภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (International Council of Museum) หรือ ICOM ให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์ (อ้างใน ปรีตดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล และคณะ, 2547 : 5 – 6) “พิพิธภัณฑ์ เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่เปิดเป็นสถานที่สาธารณะ และเป็นสถาบันถาวรที่ให้บริการแก่สังคมและมีส่วนในการพัฒนาสังคม มีหน้าที่รวบรวม สงวนรักษา ค้นคว้าวิจัย เผยแพร่ความรู้ และจัดแสดงวัตถุอันเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์ทางการค้นคว้า การศึกษา และความเพลิดเพลินใจ”

นอกจากนี้ ICOM ยังเพิ่มเติมคุณสมบัติการเป็นพิพิธภัณฑ์ตามคำนิยาม ดังต่อไปนี้

1. แหล่งและอนุสรณ์สถานทางธรรมชาติ โบราณคดีและชาติพันธุ์ วรรณ / แหล่งและอนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเก็บรวบรวม สงวนรักษา และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับวัตถุอันเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของมนุษย์
2. สถาบันที่รวบรวมและจัดแสดงตัวอย่างของสิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์เช่น สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตวศาสตร์ สถานที่แสดงสัตว์น้ำ และศูนย์ศึกษาพันธุ์พืชและสัตว์
3. ศูนย์วิทยาศาสตร์และท้องฟ้าจำลอง
4. หอศิลป์ที่จัดแสดงงานโดยไม่แสวงหาผลกำไร
5. สถานที่ตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่สงวน
6. องค์กรพิพิธภัณฑ์ทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับภูมิภาค หรือระดับท้องถิ่น หน่วยงานราชการหรือเอกชนใด ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการรับผิดชอบพิพิธภัณฑ์หรือมีคุณสมบัติตามข้อกำหนด
7. สถาบันหรือองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ ค้นคว้าวิจัย ศึกษา ฝึกอบรม จัดทำเอกสารวิชาการและกิจกรรมอื่น ๆ อันเกี่ยวข้องกับงานพิพิธภัณฑ์และพิพิธภัณฑ์วิทยา
8. ศูนย์วัฒนธรรมและนิติบุคคลอื่นๆ ที่ดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ สืบสาน และทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ (มรดกมีชีวิต และกิจกรรมที่สร้างสรรค์โดยเทคโนโลยีดิจิทัล)
9. สถาบันใด ๆ เช่น สภาบริหาร ซึ่งได้รับการพิจารณาหลังจากร้องขอคำวินิจฉัยจากคณะกรรมการที่ปรึกษาแล้วว่ามีคุณสมบัติบางส่วนหรือทั้งหมดของพิพิธภัณฑ์ มีบุคลากรทำงานด้านพิพิธภัณฑ์เป็นอาชีพ หรือมีส่วนในการสนับสนุนพิพิธภัณฑ์ งานวิจัย การศึกษาหรือการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับงานพิพิธภัณฑ์

เห็นได้ว่า “พิพิธภัณฑ์” มีความหมายที่กว้างและครอบคลุมถึงสถานที่หรือองค์การที่ให้บริการด้านความรู้ และจัดการมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ โดยมีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาและความเพลิดเพลินใจ แต่ทุกสิ่งก็ย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งความหมายของพิพิธภัณฑ์ก็เช่นกัน ได้ถูกนิยามให้มีความหมายที่กว้างขวางยิ่งขึ้น โดย ICOM ไม่ได้จำกัดกรอบความคิดว่า พิพิธภัณฑ์จะต้องเป็นสถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่าง ๆ เท่านั้น แต่อาจหมายรวมถึงองค์กรหรือสถาบันที่มีศักยภาพในการเป็นหรือสนับสนุนการเรียนรู้ ซึ่งแหล่งเรียนรู้ก็จัดได้ว่ามีสถานภาพเป็นพิพิธภัณฑ์ (อ้างในปริตรตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล และคณะ, 2547 : 5 – 6)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้จัดตั้งสถาบันล้านนาศึกษา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตชาวล้านนา ประกอบกับความหมายของพิพิธภัณฑ์ข้างต้น จึงทำให้สถาบันล้านนาศึกษาเป็นพิพิธภัณฑ์ประจำสถาบัน และเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียงที่เป็นที่รับรู้ของชาวเชียงใหม่และประเทศไทยมาอย่างยาวนานกว่าศตวรรษนั้นคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการนำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ในล้านนา ตลอดจนวิถีชีวิต ภูมิปัญญา เปิดทำการ ในวันที่ 21 มกราคม 2551 (ปนัดดา โตคำนุช, 2558 : 13-18) โดยนโยบายที่สำคัญของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม จากแผนกลยุทธ์ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2558 – 2562) ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมและเอกสารโบราณ (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2558 : 7 – 16) ซึ่งได้ชูจุดแข็งของหน่วยงานที่ว่า “หน่วยงานมีพิพิธภัณฑ์จัดแสดงเกี่ยวกับล้านนา เพื่อให้ความรู้แก่อาจารย์ นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจ” ทั้งนี้ในปีพุทธศักราช 2558 มีผู้เข้ารับบริการจากสถาบันล้านนาศึกษา จำนวน 3903 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และจากการสอบถามผู้มาขอรับบริการพบว่า ไม่เคยทราบมาก่อนเลยว่ามหาวิทยาลัยฯ มีสถาบันล้านนาศึกษา จะทราบก็ต่อเมื่ออาจารย์สั่งงาน และให้เข้ามาหาข้อมูลภายในสถาบันล้านนาศึกษา จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ทราบว่าสถาบันล้านนาศึกษายังไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดยเป็นที่รู้จักอยู่ในวงจำกัดและเฉพาะกลุ่ม ซึ่งปัญหานี้ได้ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของสถาบันล้านนาศึกษา ที่จะต้องมีการศึกษาอย่างเร่งด่วน เพื่อหาวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว หากปล่อยทิ้งไว้จะก่อให้เกิดผลเสียต่อหน่วยงาน และต่อการเรียนรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ทั้งนี้ภาพลักษณ์ที่ดีจะนำพามาซึ่งผู้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ในสถาบันล้านนาศึกษาอย่างแพร่หลาย และไม่จำกัดเฉพาะกลุ่ม

ซึ่งภาพลักษณ์ที่ดีจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างความประทับใจและดึงดูดผู้ชมให้เข้ามา เพราะภาพลักษณ์ หมายถึง ภาพที่เกิดจากความนึกคิดหรือที่คิดว่าควรจะเป็นเช่นนั้น (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554, 2556 : 868) และเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาส่งเสริมให้เกิด การเป็นแหล่งเรียนรู้ในสถาบันการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้เข้าชมได้อย่าง ตรงเป้าหมาย อันจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ให้กับ คนรุ่นหลัง จนเกิดการอนุรักษ์ และสืบสานจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสร้างภาพลักษณ์ (Image) ให้กับสถาบันล้านนาศึกษาเป็นหน้าที่ของทุกคนไม่ใช่คนใดคนหนึ่งในองค์กร ดังนั้นผู้ศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษาภาพลักษณ์ของสถาบันล้านนาศึกษา เพื่อให้ได้ทราบถึงความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ต่อภาพลักษณ์สถาบันล้านนาศึกษา และเพื่อให้เกิดการจัดการสถาบัน ล้านนาศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และบุคคลทั่วไป ตลอดจนประชาชนในภูมิภาคนี้

1.2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ภาพลักษณ์สถาบันล้านนาศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังต่อภาพลักษณ์สถาบันล้านนาศึกษาของนักศึกษามหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารจัดการสถาบันล้านนาศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตของเนื้อหา ดังนี้ ศึกษาภาพลักษณ์ของสถาบันล้านนาศึกษา ในการรับรู้และคาดหวังของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

1.4. นิยามศัพท์

สถาบันล้านนาศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ หมายถึง แหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมในมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ในการเรียนรู้วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ในล้านนา 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน การรักษาด้วยวิธีการของแพทย์แผนไทยล้านนาหรือที่เรียกกันว่า “หมอเมือง” ซึ่งเป็นการรักษาทั้งทางร่างกายและจิตใจไปพร้อมกัน และการจัดแสดงภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาในด้านต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องสักการะล้านนา

ภาพลักษณ์ของสถาบันล้านนาศึกษา หมายถึง สิ่งที่เกิดในใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเกิดจากการรับรู้ และประสบการณ์ทั้งด้านบวก และด้านลบ ที่จะส่งผลต่อการเข้ารับบริการในสถาบันล้านนาศึกษา อันส่งผลต่อการเข้ารับบริการในสถาบันล้านนาศึกษา

นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ หมายถึง นักศึกษาภาคปกติ ในระดับปริญญาตรี ทุกชั้นปี

1.5. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์ เพื่อพัฒนาสถาบันล้านนาศึกษาให้ตรงกับความต้องการของผู้รับบริการ
2. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สามารถนำรูปแบบ และวิธีการจัดการสถาบันล้านนาศึกษาให้เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งได้จากการวิจัย เพื่อนำไปปรับปรุง และพัฒนาสถาบันล้านนาศึกษา ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่